

تاریخ و روز حال

اسنادی از حج گزاران ایرانیان در سال ۱۳۲۴ ق.

حسین وانقی

نسخه خطی شماره (۱۴۸۱) در کتابخانه مجلس سنا که به کتابخانه مجلس شورای اسلامی منتقل شده، حاوی مجموعه‌ای از اسناد و مدارک است و در فریم ۲۱ و ۲۲ و ۲۳ تصویر آن، سه سند آمده که محتوای این سه برگ از این قرار است:

برگه اول

عریضه عده‌ای از حجاج متشخص و معنون آن سال، به ارفع الدوله سفیر کبیر ایران در استانبول است، در سپاسگزاری و تشکر از خدمات مفخم السلطنه، سرکنسول ایران در جدّه که زیر نظر برادرش سفیر ایران در استانبول رسیدگی به امور حجاج ایران را به عهده داشته و از عهده این مسئولیت به‌خوبی برآمده است.

برگه دوم

عریضه چند تن از حجاج - که بیشترشان همان‌ها هستند که عریضه اول را امضا کرده‌اند - به صدر اعظم ایران در سپاسگزاری از خدمات سرکنسول ایران در جدّه مفخم السلطنه در رسیدگی به امور حجاج ایران و بعض حوادث آن سال.

برگه سوم

گرچه به امضای تعدادی از حجاج رسیده، اما در حقیقت بیانیۀ کنسولگری ایران در جدّه است درباره نرخ کرایه شتر از جدّه به مکه و از مکه به عرفات و مشعر و منا و اینکه چیزی از آن عاید کنسولگری نمی‌شود. فقط هر نفر ۳ تومان به کنسولگری می‌پردازد، برای حق امضا که در مقابل آن تمبر ۳ تومانی چسبانده می‌شود.

همان‌طور که در تصویر این اسناد مشاهده می‌شود، متن هر سه صفحه به خط یک نفر و مربوط به حج سال ۱۳۲۴ق. می‌باشد و گوشه‌ای از وضعیّت حجاج ایرانی، مدیریت حجاج در آن سال‌ها، حضور افراد سرشناس ایرانی و وضعیّت عمومی حج آن سال بازگو شده است.

برخی مطالب که از این سه سند استفاده می‌شود عبارت است از:

۱. در آن سال حجاج ایرانی با راحتی و امنیت حج را به انجام رسانده‌اند.
۲. در رؤیت هلال ذی‌الحجه بین شیعه و سنی اختلاف شده و شیعیان یک روز دیرتر از اهل سنت به عرفات رفته‌اند و از سوی شریف مکه سیصد نفر نظامی به فرماندهی امیر طائف، حفاظت از حجاج ایران و شیعیان دیگر را در عرفات و مواقف مشرفه به عهده داشته‌اند.
۳. جمع زیادی از شیعیان کشورهای دیگر همراه با حجاج ایران به مواقف مشرفه عرفات و مشعر و منا رفته و برای شاه ایران دعا کرده‌اند.
۴. خیمه کنسولگری ایران در منا مجلل و با شکوه و مزین به پرچم شیر و خورشید بوده و در شب یازدهم ذی‌الحجه در آن مراسم جشن و آتشبازی و مهمانی برپا بوده است.
۵. شریف مکه با ایرانیان همکاری و تعامل خوبی داشته است.
۶. نام عده‌ای از متشخصین که در آن سال حج گزارده‌اند، ذکر شده است.
۷. بخشی از حجاج ایرانی از طریق دریا به جدّه آمده و پس از حج، از همان راه دریا بازگشته‌اند و علی‌القاعده بخشی هم از طریق خشکی آمده‌اند.

متأسفانه به هنگام تبدیل حکومت‌های خاندانی و هرج و مرجی که در فاصله استقرار دو حکومت پیش می‌آمده و نادانی برخی رجال فرهنگ و سیاست در کشور عزیزمان، بسیاری از اسناد و مدارک سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از میان رفته و نابود شده است و آنچه در کتابخانه‌های عمومی و خصوصی و نزد اشخاص و خاندان‌ها مانده، معرفی و فهرست و طبقه‌بندی نشده است؛ به همین سبب راه پژوهش در موضوعات تاریخی برای پژوهشگران هموار نیست. به‌عنوان نمونه عرض می‌کنم: در سال ۱۱۱۸ق. سلطان حسین صفوی یک شمامه (خوشبوکننده) گرانها که حدود ۱۵ کیلو وزن داشته؛ به شکل گره، قالبش از طلای ناب، درونش عنبر خالص و روی آن صدها گوهر گرانها نصب شده، برای مرقد نبی اکرم صلی الله علیه و آله می‌سازد و به مدینه منوره می‌فرستد. در مدینه بر آن هدیه شاهانه داستانی تلخ و طویل می‌گذرد و به سرقت می‌رود و قطعه‌قطعه شده به فروش می‌رسد. به هنگام پژوهش درباره آن، با جست‌وجوی زیاد، هیچ سندی درباره آن در کشورمان نیافتم و مرحوم استاد ایرج افشار پس از بی‌اطلاعی درباره آن، در پاسخم گفت: اسناد ایران فهرست و طبقه‌بندی نشده است. بحمدالله با استفاده از منابع دیگری، آن پژوهش یگانه انجام شد و در «المدنیات» به چاپ رسید و در منابع ایرانی تنها پس از چاپ، در دو نسخه خطی چهار بیت شعر درباره آن یافتیم. امید است کتابخانه‌های بزرگ با بهره‌گیری از آگاهان و علاقه‌مندان و کارشناسان، به فهرست و چکیده‌نویسی و طبقه‌بندی اسناد و مدارک خود اقدام کنند و راه را به اشخاصی که اسناد و مدارک در اختیار دارند نشان دهند و در یک نهضت همگانی اسناد و مدارک موجود چکیده‌نویسی و فهرست شود.

سند اول:

عریضه از طرف عموم حجاج ایران

حضور مرحمت ظهور جناب مستطاب اجل اکرم اشرف افخم آقای پرنس ارفع الدوله،
سفیر کبیر دولت علیّه ایران، مقیم اسلامبول - دام اجلاله العالی - است.
تصدّقت شویم، از فضل خداوند قادر متعال و از یمن توّجّهاّت کامله جناب مستطاب اجل اشرف

اکرم - دام اجلاله - امسال از هر جهت به عموم حجاج ایران در حجاز خوش گذشت. جناب حاجی مفخّم السلطنه جنرال قونسول جدّه، زیاده از حدّ تصوّر، متحمّل زحمات عموم حجاج بودند. ترتیبات قافله راه جدّه و مکه مکرمه را به طوری داده بودند که عموم حجاج به سلامتی، بدون اینکه ضرر جانی و مالی وارد بیاید، وارد مقصد گردیدند و خود جناب مفخّم السلطنه به جهت محافظت حجاج ایرانی، در اوایل ذی حجه، از جدّه به مکه مکرمه آمدند و به واسطه اختلافی که در رؤیت هلال، ما بین اهل تشیع و تسنّن شده بود، متحمّل زحمات و مصدر خدمات فوق العاده گردیدند. یک شب که حجاج ایرانی در عرفات بیشتر ماندند و تمام حجاج عثمانی به طرف منا رفته بودند، امیر طائف را با سیصد نفر عسکر عرب به جهت محافظت دوره ایرانی از جناب شریف مکه مکرمه خواهش و معین کرده بودند و در زیر سایه بیدق شیر و خورشید، بسیاری از شیعه‌های عراق و مصر و هند در عرفات مانده بودند و با حجاج ایرانی یکجا حرکت می‌کردند. جان و مال آن‌ها هم محفوظ بود. وقت حرکت از عرفات به منا، عموم اعراب شیعه به دعای خیر «اللهم انصر سلطان العجم» رطب اللسان بودند.

الحمدلله از مراتب کفایت و قانون دانی جناب مفخّم السلطنه، توقّف حجاج ایران در منا و عرفات و مشعر الحرام با کمال امنیّت و شرافت و احترام گذشت و جناب جنرال قونسول همه‌جا همراه قافله، مواظب امورات حجاج بودند. شب عید اضحی در منا چراغانی و آتش‌بازی و مهمانی بسیار مفصل ترتیب داده بودند و دستگاه جنرال قونسولگری در منا به طوری مزین و مجلّل و باشکوه بود که باعث افتخار و سرافرازی همه ایرانی‌ها شده بود. پس در این صورت بر همه حجاج لازم و واجب است که مراتب رضایت خودمان را از زحمات و خدمات جناب آقای حاجی مفخّم السلطنه به حضور مبارک عرض نماییم که مرحمتی در حق معزی الیه بشود. فی ۱۴ شهر ذی حجه الحرام ۱۳۲۴

تأییدیه‌های اطراف ورقه بدین صورت است:

۱- حضور مبارک حضرت اقدس اشرف یگانه، پرنس دولت و ملت آقای ارفع الدوله - دام الله بقاء - بعد از یک دنیا تشکرات و دعوات خالصانه نسبت به وجود مبارک حضرت اقدس، تبریک

می گویم به وجود مبارکِ برادری مثل حضرت اجل آقای مفتح السلطنه - مُدظله - و اگر بخوایم شرح خدمات ایشان را به دولت و ملت جعفری - سلام الله علیه - این [۹] عرض نمایم، باید کتابی تألیف نمایم و عریضه جداگانه عرض نمایم.

سجع مهر: هو المعتر محمد اعتماد الاسلام

۲- حضور مبارک حضرت اشرف اسعد ارفع امنع سفیر کبیر - ادام الله ظلّه العالی - عرض می شود. جهت قدردانی می خواهد که قدر خدمت و زحمات و خدمات های دولتی جناب جلالتمآب اجل آقای حاجی مفتح السلطنه دام اقباله العالی را بداند. خالی از تعریف هیچ پدر مهربانی درباره اولادش تا این پایه دلسوزی و مهربانی که معظم الیه درباره زوار فرموده، ندارد. گذشته از طمع و غرض از کیسه فتوت رعایت فقرا و مستضعفین رسیدگی شخصی مهربانی، دلسوزی اندازه ندارد. چه جشنی ملوکانه در منا بر پا فرمودند که در حکومت های بزرگ مثل شیراز و خراسان و سایر ولایات این شکل [۹] امکان ندارد، آن هم با نبود اسباب، فقیر متعجب بودم که در همچو جایی هیچگونه اسباب جشن امکان ندارد، از کجا این تهیه چراغانی [و] آتشبازی [و] غذاهای مطبوخ را فراهم آورده اند؟! واقعاً فرض دولت است که بر ارتقای جاه و منصبش افزوده، قدردانی داشته باشند که مایه افتخار دولت و ملت است.

۳- بسم الله خیر الأسماء. آنچه را که حضرات حجاج بیت الله الحرام مرقوم فرموده اند صحیح و متین است و خدمات لایقه ایشان را در عریضه علی حده حضور مبارک حضرت مستطاب اجل اکرم پرنس آقای ارفع الدوله - زید مجده - اظهار میدارم

و أنا العبد الأثم الجانی کاظم الحسینی الواعظ الطهرانی سلطان المتألّهین

سجع مهر: سلطان المتألّهین

۴- بسم الله تعالی [شأنه. مراتب مزبوره را که حضرات حجاج بیت الله الحرام از جناب مستطاب حاجی مفتح السلطنه مرقوم داشته اند، خلاف در آن نیست. الحق سزاوار آن بود که خدمات لایقه ایشان را داعی در عریضه علی حده به حضور مبارک اجل اکرم پرنس آقای ارفع الدوله زید إجلاله شرح و بسطی می دادم. العبد المذنب خادم الشریعه سید احمد الرشتی.

سجع مهر: ... الحسینی ...

۵- هو. مراتب موقومه صحیح و بلاخلاف است. اقدامات مجدّانه جناب مستطاب اجل آقای حاجی مفخّم السلطنه اسباب آسایش عموم حجّاج بوده [۹] حاصله با اختلافی که در میان اهل جماعت و شیعه واقع شد در حفظ مراتب و حقوق حجّاج ایرانی اقدامات صحیحه فرمودند.

امیر حسین شاهسون [۹].

سجع مهرها: ۱- غیر واضح ۲- غیر واضح ۳- ملّک التجّار ۴- امیر.

۶- مراتب مسطوره در متن [۹] به قرار لیست که مرقوم شده، صحیح است.

سجع مهر: مؤتمن الرعایا

سجع مهر دیگر، ناخوانا

۷- از روز حرکت اسلامبول، از کشتی تا یتبع، از آنجا تا مدینه منوره، از آنجا تا مکه معظمه، تا آخر، اقدامات جناب جلالتمآب اجل حاجی مفخّم السلطنه قونسول دولت علیه ایران را به طور صحیح تحقیق نموده، در موقع سهولت، مرور و اجتناب حجّاج شیعه ایران را انجام داده، جای همه قسم تشکر است، خاصه مسائل اختلاف، و اوضاع عرفات و منا در مملکت خارجه، و این گونه اسباب آسودگی خارج از قدرت مأمور و دولت بود به عمل آورد. همه را لازم است.^۱ و به موقع بگویند. زنده باد دولت و قونسول ایران.

۸- بسم الله خیر الأسماء. الحق جناب جلالتمآب اجل اکرم افخم عالی، آقای حاجی مفخّم السلطنه - دامت شوکت - مرد کاردان سیاسی کافی است و دعای وجود مبارکش لازم است. امساله هرگاه این وجود شریف نبود اختلاف بین جماعت تشیع و تسنّن اسباب خیلی زحمت می شد. بحمدالله از یمن اهتمامات و اقدامات مجدّانه این شخص غیور دولت خواه ملّت پرست، حجّاج ایران در حجاز، خصوص در منا و عرفات مرفّه الحال و سربلند بودند. خداوند امثال این گونه مأمورین را که در ممالک خارجه باعث افتخار ایرانیان است، زیاد فرماید، به حقّ محمد و آلّه الطاهرین.

اقل اهل الذکر محمد الموسوی البهبهانی ۱۶ ذی حجه الحرام ۱۳۳۴

سجع مهر: صدر المتکلمین

۹- بسم الله تعالى، مراتب مسطورہ، متین، صحیح و مطابق واقع است... سجع مهر: عبده ... الشيخ

۱۰- حضور مبارک حضرت اشرف اسعد ارفع امع سفیر کبیر - ادام الله ظلہ العالی - معروض می دارد. بعد از عرض مراسم دعا گویی، می خواهد که قدر زحمات و خدمات دولتی جناب جلالتمآب، اجل آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله العالی - بداند. خالی از تعریف، همچو [؟] پدر و برادر مهربانی درباره اولاد و برادر خود، تا این مرتبه دلسوزی و مهربانی که معزی الیه درباره حجاج فرمودند، ندارد که بدون غرض و طمع در حق عموم حجاج فرمودند. به واسطه این همه مهربانی ها که ایشان فرمودند عموم حجاج دعا گوی وجود مبارک حضرت اشرف بوده و می باشند. اقل الحاج داعی

سجع مهر: لا إله إلا الله الملك الحق المبين: محمد عبده رضا

۱۱- حضور مبارک حضرت مستطاب اشرف ارفع امع سفیر کبیر - ادام الله ظلہ العالی - عرض ارادت و فدویّت و دعا گویی دارم، خداوند قسمت [؟] وجود مبارک را در اهالی ایران نکرد و این خانواده را قدیم و برقرار بدارد. در مسأله حجاج بیت الله الحرام شهد الله از الطاف الهی و حسن کفایت جناب جلالتمآب اجل اکرم آقای حاجی مفخّم السلطنه - دام اقباله العالی - امسال هر گاه این وجود مبارک نبود شاید بر مردم [؟] شیعه حتماً سخت می شد، با این اختلافی که بین فریقین واقع شد، در کمال اقتدار و امنیّت و شرف حجاج؛ چه در مکه معظمه، چه منا و عرفات آسوده مشغول اعمال و دعا گویی و [] بودند همه سال بحمد الله خوش بود ولی امسال طوری بر مردم گذشت که خیلی اسباب مزید دعا گویی همه حجاج شد، اگر چه آنجا که عیان است، چه حاجت به بیان است، از باب شکر نعمت عرض نمودم.

الداعی عبدالله الحسینی القمی احتشام.

سجع مهر: عبده الراجی عبدالله الحسینی

سجع مهر: محمد الرضوی

۱۲- مراتب مسطورہ مطابق واقع است.

۱۳- مراتب مسطورہ شہدائے صحیح است. خداوند بر قوت و شوکت اسلام بیفزاید، مشخص [؟] است کہ امسال خیلی بر تمام حجاج از همه جهت خوش گذشت.

سجع مهر: ۱: محمد علی... ۲: صارم نظام ۳: عبدہ الراجی عبد اللہ الحسینی

۱۴- مراتب مسطورہ صحیح است. سجع مهر: هو العلی الأكبر

۱۵- الحق آنچه عرض شدہ، حق بزرگی آقای مفخم السلطنہ - دام اجلالہ - ادا نشدہ.

سجع مهر: علی نقی

۱۶- چنانچہ مرقوم و مسطور شدہ، صحیح ما واقع است، و از جناب جلالتمآب اجل آقای مفخم السلطنہ - دام اقبالہ العالی - فوق العادہ محبت و مہربانی در حق عموم حجاج حاصل است.

سجع مهر: عبدالوہاب.

۱۷- مراتب مسطورہ صحیح و واقع است. سجع مهر: حاجی...

۱۸- مراتب مسطورہ کما رقم فی المتن صحیح است اقل الحاج محمد

سجع مهر ناخوانا

۱۹- مراتب مسطورہ صحیح و واقع است. اقل محمد رضا ابن لطفعلی

۲۰- حضرت مستطاب اجل آقای مفخم السلطنہ در غایت لطف و مرحمت در حق حجاج عنایت فرمود. اقل سید جواد

۲۱- چنانچہ مرقوم و مسطور شدہ، صحیح و واقع است، و از جناب جلالتمآب اجل آقای مفخم السلطنہ - دام اجلالہ العالی - فوق العادہ محبت و مہربانی در حق عموم حجاج حاصل است.

صحیح، الأقل علی شہباز

۲۲- بہ مراتب مسطورہ، اقل حاجی آقا شہادت دادم، صحیح است: سجع مهر: حاجی آقا

۲۳- بہ مراتب مسطورہ صحیح و واقع است. سجع مهر ناخوانا

تصویر سند اول

شماره ۸۶ / زمستان ۱۳۲۲

میترا

تصویر سند اول

عریضه از طرف عموم حجاج ایرانی

حضور مبارک حضرت مستطاب اجل اکرم امجد اشرف آقای صدر اعظم مدّظله العالی است. تصدّق حضور مبارکت شویم. از تفضّلاب خداوندی، امسال از جهت خوشی هوا و امنیّت راه‌ها به عموم حجاج ایرانی خوش گذشته، در تمام اماکن مقدّسه به آسودگی و مرفّه الحال به دعاگویی ذات اقدس وجود اعلیٰ حضرت همایون شاهنشاهی ارواحنا فداه، و حضرت اجل اکرم اشرف اعظم - مدّظله العالی - مشغول بوده و هستیم. جناب حاجی مفخّم السلطنه جنرال قونسول دولت علیّه ایران، از اول ورود حاج ایرانی به جدّه تا امروز، کمال مواظبت و مراقبت را در فراهم آوردن اسباب سهولت مسافرت حجاج به عمل آورده، از فضل خداوند متعال، و از توجّحات کامله اولیای دولت علیّه، عموم حجاج به سلامتی و خوشوقتی، از هر طرف وارد مکه مکرمه شدند و جناب حاجی مفخّم السلطنه، در اوایل ذی حجّه از جدّه به مکه وارد شدند.

در رؤیت هلال، ما بین اهل تشیّع و تسنّن اختلاف واقع شد. در مکه روز پنجم ماه را شهرت دادند که ششم است. حجاج ایران که از طرف دریا و جدّه به مکه آمده بودند از این اختلاف زیاده از حدّ مضطرب الحال بودند، تا اینکه روز هفتم ماه، قبل از ظهر، قافله شامی با محمول دولت وارد مکه شدند. عموم علمای عظام و مجتهدین کرام و معتبرین حجاج که همراه قافله شامی بودند، در رؤیت هلال شب چهار شنبه متفق القول شدند، و احدی از حجاج ایرانی پیدا نشد که رؤیت هلال را شب سه‌شنبه اقرار کند. بنابراین، در میان جماعت شیعه و سنی اختلاف واقع شد و از حکومت محلیّه به عموم مطوفین و حمله‌داران قدغن اکید شد که حجاج را به طرف منا حرکت بدهند.

اتباع دولت جاوید آیت ایران، به جنرال قونسولگری پناه برده، اظهار نمودند که اگر ما با عثمانی‌ها حرکت بکنیم حجاجان باطل خواهد شد و جناب حاجی مفخّم السلطنه به عموم حجاج ایران قوّت قلب و دلداری داده، گفتند: آنچه دلخواه و میل ایرانی‌ها است همان طور رفتار خواهیم نمود. عموم حجاج با کمال دل‌خوشی و مسرّت از قونسولخانه بیرون رفته، فردای آن روز؛ یعنی هشتم ماه، همه حجاج ایران به طرف منا و عرفات حرکت نمودند. روزی که ایرانی‌ها وارد عرفات شدند عثمانی‌ها

از آنجا حرکت می‌کردند. به خواهش و اقدامات جناب مفخّم السلطنه برای محافظت مال و جان حجاج در عرفات، جناب شریف مکه سیصد ۳۰۰ نفر عسکر عرب را به ریاست امیر طائف به جهت کشیک دوره ایرانی معین نمودند و جمع کثیری از شیعه‌های اعراب عراق و مصر و هند در عرفات مانده بودند و با حجاج ایرانی یکجا حرکت می‌کردند و در سایه بیدق دولت علیه ایران، جان و مال آن‌ها هم محفوظ بود. وقت حرکت از عرفات به منا، عموم اعراب شیعه به دعای خیر «اللّهم انصر سلطان العجم» رطب اللسان بودند.

الحمد لله از یمن کفایت و درایت و قانون دانی جناب مفخّم السلطنه توقف حجاج ایرانی در منا و عرفات و مشعرالحرام با کمال امنیت و شرافت و احترام گذشت و جناب جنرال قونسول به جهت محافظت حجاج، از روز حرکت مکه به طرف منا، همه‌جا همراه قافله بودند. شب عید اضحی^۳ در منا چراغانی و آتشبازی و مهمانی بسیار مفصل ترتیب داده بودند. در واقع چادر جنرال قونسولگری در منا، به‌طوری مزین و مجلل و با شکوه بود که باعث افتخار و سربلندی همه ایرانی‌ها شده بود. لهذا بر خودمان واجب و لازم دانستیم که مراتب زحمات و خدمات جناب مفخّم السلطنه را به حضور مبارک عرض نمایم، که مستحق همه‌گونه تحسین و تلطیف از طرف اولیای دولت جاوید آیت می‌باشد. ۱۴ شهر ذی‌حجه الحرام ۱۳۲۴

شهادت‌های اطراف ورقه به این صورت است:

۱- بسم الله تعالی. مراتب مسطوره، متین و صحیح و مطابق واقع است، إن شاء الله.

سجع مهر: عبده الراجی مسیح

۲- بسم الله خیر الأسماء. الحق جناب جلالتمآب اجلّ اکرم افخم عالی آقای حاجی مفخّم السلطنه - دامت شوکته - مرد کاردان سیاسی کافی است و دعای به وجود مبارکش لازم است. امسال هرگاه این وجود مبارک نبود اختلاف بین جماعت تشیع و تسنن اسباب خیلی زحمت می‌شد. بحمدالله از یمن اهتمامات و اقدامات مجدّانه این شخص غیور دولت خواه ملت پرست، حجاج ایران در حجاز، خصوص در منا و عرفات مرفّه الحال و سربلند بودند. خداوند متعال این‌گونه مأمورین را که در ممالک خارجه باعث افتخار ایرانیان است زیاد فرماید، به حقّ محمد و آله الطاهرین. الداعی الأقل

محمد الموسوی البهبهانی من أهل الذکر. ۱۵ ذی حجة الحرام، ۱۳۲۴

سجع مهر: محمد الموسوی صدر المتکلمین

۳- هو. مراتب مرقومه در متن صحیح است. از اقدامات مجدانه جناب مستطاب اجل آقای حاجی مفخم السلطنه، همه قسم آسایش جهت حجّاج فراهم گردید و باعث ازدیاد دعاگویی ذات مقدس ملو کانه - ارواحنا له الفدا - گردید. امیرحسین

سجع مهر: امیر

۴- مراتب مسطوره در متن به قراری است که مرقوم شده، صحیح است.

سجع مهر: مؤتمن الرعايا

۵- مراتب مرقومه در متن صحیح است.

سجع سه مهر: ۱- عباسقلی انتظام الأنام [؟/۲] - محمد تقی ملک التجار ۳- علینقی

۶- مراتب متن کالشمس فی وسط السماء ظاهر، و این گونه اقدامات جناب مستطاب اجل ثانی [؟] حاجی مفخم السلطنه قونسول دولت علیّه ایران در موقع اختلاف در مملکت خارجه که خارج از قدرت بشر بوده همه را دیده، جای دارد به آواز بلند بگوئیم: زنده باد دولت و قونسول ایران، که اهالی چند دولت در زیر بیدق ایران پناهنده بودند. شکر الله.

حرره الأحرر محمدحسن محرر

موسوی. سجع مهر: محمدحسن

۷- بسم الله تعالی شأنه. آنچه را که حضرات حجّاج بیت الله الحرام در این ورقه مرقوم داشته‌اند صحیح است، خلافتی در آن نیست. جناب آقای حاجی مفخم السلطنه زیاده از آنچه به خیال در آید آقای مزبور در حق حاج مرعی داشته‌اند، العبد المذنب.^۴

سجع مهر: الله علی... علی یعنی ...

۸- بسم الله الرحمن الرحیم، واضح است و پیدا، ظاهر است و هویدا، کالشمس فی رابعة النهار، حُسن کفایت و همراهی و خدمات لایقه حضرت مستطاب اجل اکرم آقای مفخم السلطنه - دام اجلاله العالی - بالنسبه به عموم حجّاج بیت الله الحرام همه ساله، خصوصاً امسال به جهت این اختلافی که بین فریقین پیدا شد، که اگر کفایت و تدابیر حضرت ایشان نمی‌شد تمام حاج حجّشان ناقص و عملشان باطل شده بود. بحمدالله والمّنه به قسمی همراهی فرمودند که حضرات شیعه را و دین و دولت را جانی تازه دادند. به تمام حجّاج دعای ایشان لازم، و در خود دولت علیّه ایران و اهالی

مجلس دارالشوری ملی واجب و لازم است که این قسم از خادمان دولت را قرین افتخار بسازند. و
أنا العبد الآثم الجانی کاظم الحسینی الواعظ الطهرانی سلطان المتألّهین

سجع مهر: کاظم الحسینی سلطان المتألّهین

۹- حضور مبارک حضرت اشرف اسعد امجد ارفع امنع صدارت عظمی - أدام الله أطلاله علی رؤوس الأكابر والأصاغر - عرض می شود، فقرای فی سبیل الله که در عالم کون و فساد، بصیرتی کامل حاصل نموده اند، بالنسبه در عالم خداخواهی و نوع پرستی مکلف اند از دولت و ملت مدام آسایش عموم ابنای جنس را به واسطه رجال کاردان خداپرست با همت و فتوت ملتمس و متمنی باشند. شهد الله در این سفر بیت الله که این فقیر گمنام، با عدم رابطه و آشنایی و سابقه خدمت جناب مفخّم السلطنه رسید واقعاً شهد الله او را یکپارچه عدل و انصاف و رأفت و نوع پرست دید. این طفل یکشبه ره صد ساله می رود. این وجود مبارک چشم از خواب و راحت و آسایش پوشیده، به خدمت و رسیدگی حال زوّار و حاج به پایه [ای] دلسوزی و مهربانی می فرماید که هیچ پدر مهربان درباره اولادش این گونه مهربانی ندارد. واقعاً عرض می کنم فرض حضرت صدارت عظمی است که بر درجات ایشان افزوده، قدردان این قبیل مأمورین با عقل و هوش بی طمع باشد و در مقام تلافی زحماتش برآمده، که اسباب شوق و ذوق سایرین بوده باشد، که مایه افتخار دولت و دولتیان و ملت می باشد. اگر وضع رفتارش را عرض کنم می ترسم حمل بر خیالی و غرض شود. فقیر گمنام میرزا حسین عشقی ذهبی شیرازی ساکن طهران.

سجع مهر: محمدحسین مؤید التولیه

۱۰- حضور مبارک حضرت اقدس اشرف اسعد انفع ارفع آقای صدارعظم - أدام الله بقاءه - بعد از اظهار دعوات خالصانه خودم نسبت به وجود مبارک حضرت اقدس - مُدظله - البته به نظر مبارک هست وقتی که از سفر فرنگستان مراجعت نمودم، حالات مأمورین دولت متحابه را از بنده سؤال فرمودید و عرض کردم. هفده سال قبل هم مکه معظمه مشرف شدم و در تمام مسافرت های خودم به دولت خارجه، قناسل دولت را مشاهده کردم. حال در باب خدمات حضرت اجل آقای مفخّم السلطنه - زیده بقاءه - نسبت به دولت جاوید آیت و ملت حنیف جعفری - سلام الله علیه و علی آبائه و ابنائه - همین قدر عرض به حضور مبارک دارم اگر دولت و ملت پنجاه نفر آدم که شرافت خود را بدانند

داشته باشد، ایران به تمام دُول و مِلل افتخار دارد. دعاگو اعتماد الإسلام.

سجع مهر: هو المعزّ محمد اعتماد الإسلام

۱۱- حضور مبارک حضرت اشرف اسعد اکبر ارفع صدارت عظمی - مُدظله العالی - معروض می‌دارد این داعی و معروفین این داعی از ملت پرستی و کاردانی جناب مستطاب آقای مفخّم السلطنه و مراحم و التفات‌های ایشان در حق حجاج ایرانی بالمشاهده [کذا] و بعین الیقین ملحوظ گردید. شهدالله قصوری و فتوری در ملت پرستی آن جناب در این سفر مشاهده نشد. به همین واسطه عموماً دعاگوی حقیقی حضرت اشرف بوده و می‌باشند. الداعی.

سجع مهر: لا إله إلا الله الملك الحق المبين. محمد عبده [؟] رضا

۱۲- حضور مبارک حضرت مستطاب اشرف اسعد اعظم صدارت عظمی - ادام الله بقاءه - عرض می‌کند داعی سید عبدالله احتشام الواعظین قمی که سال‌های سال خودم و پدرم دعاگوی وجود مبارک هستم و امسال موفق شده به زیارت بیت الله الحرام مشرف شده، الحق و الانصاف بینی و بین ربّی از حسن کفایت و اصالت و کاردانی جناب جلالتمآب اجلّ اکرم آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله - طوری به حجاج عجم خوش گذشت که توصیف ممکن نیست. در کمال آسودگی و رفاهیت و امنیت، با این اختلافی که بین فریقین در خصوص عید اتّفاق افتاد. تمام مردم دعاگو بودند. خداوند بزرگ [؟] وجود مبارک حضرت مستطاب اشرف ارفع اسعد اعظم را از اهالی ایران نگیرد و امثال این نوع خدمتگزاران دولت و ملت را محفوظ بدارد که اسباب افتخار دولت و ملت هستند. اگر چه توضیح واضح است عریضه کردنی، ولی از باب تذکره و شکرانه نعمت است. الداعی عبدالله [؟] الذاکر الحسینی احتشام القمی.

۱۳- هو. حضور مبارک حضرت مستطاب، اجلّ اکرم افخّم اسعد اعظم آقای، آقای صدارت عظمی - ادام الله بقاءه علی رؤوس المسلمین - عرض می‌شود. فدوی فدایی و ارادت کیش واقعی سید اسدالله مشیر السادات منتخب التولیه آستان ملک پاسبان رضوی - صلوات الله علیه - که در دو سال قبل از طرف آستان مبارک رضوی به حاملی خلعت آستانه مرحوم مغفور خلد آشیان، اعلی حضرت همایونی - انار الله برهانه - طهران آمده و به واسطه مرافعه طرفیت با مرحوم آقا غلامحسین هروی

شماره ۸۶ / زمستان ۱۳۸۲

میتاب

در ظلّ مرحمت عالی آسوده شدم، در هذه السنه موفق شده به زیارت بیت الله الحرام مشرف شده، الحقّ و الانصاف بر خود لازم دانسته که مراجع و کفایت و کاردانی جناب جلالتمآب اجلّ اکرم آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله العالی - عرضه بدارد. امساله از مرحمت ایشان به قدری بر حاجّ خوش گذشت که مافوق آن تصوّر نمی‌شود که اگر خواسته باشم شمه عرضه بدارم مثنوی هفتاد من کاغذ شود.

سجع مهر: اسدالله بن محسن الحسینی

۱۴- الحق مراتب مسطوره توضیح و اضحات است. سجع مهر: علی نقی

۱۵- مراتب مسطوره، چنانچه عموم حجاج نوشته‌اند صحیح و مطابق واقع است. در حق ماها و سایرین، غیر از محبت و مهربانی از جناب جلالتمآب اجلّ آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله - چیزی دیگر نشده است.

سجع مهر: عبدالنبی

۱۶- چنانچه مرقوم و مسطور شده، صحیح و واقع است و از جناب جلالتمآب اجلّ آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله العالی - فوق العاده محبت و مهربانی در حقّ عموم حجاج حاصل است.

اقلّ الحاج علی شهباز

۱۷- شهیدالله آنچه^۵ تشکر از حُسن کفایت و بزرگی جناب جلالتمآب - اجل اکرم - آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله - عرض بشود، حق جناب ایشان ادا نشده. الداعی محمود الرضوی القمی.

سجع مهر: محمود الرضوی

۱۸- به مراتب مسطوره اقلّ حاجی آقا شهادت دادم، صحیح است. سجع مهر: حاجی آقا

۱۹- به مراتب مسطوره صحیح و واقع است. دو سجع مهر ناخوانا

۲۰- مراتب مسطوره، توضیح و اضحات است از حُسن کفایت جناب جلالتمآب اجلّ آقای مفخّم السلطنه - دام اقباله العالی - خیلی اسباب مزید دعاگویی شد.

سجع مهر: ۱- محمد علی ۲- صارم نظام

۲۱- مراتب مسطوره صحیح است. سجع مهر: هو العالیّ الأكبر

۲۲- مراتب مسطوره صحیح. اقل محمد رضا ابن حاجی لطفعلی مرحوم

۲۳- مراتب مسطوره صحیح و واقع است. سجع مهر ناخوانا است

تصویر سند دوم

شماره ۱۸۶ / رستمان ۱۳۲۲

مبتداً

سند سوم:

از حجاج ذوی الابتهاج و الاحترام، تبعه دولت جاوید آیت ایران، که به عزم طواف بیت الله الحرام - زاده‌ها الله شرفاً و تعظیماً - وارد بندر جدّه می‌شوند استدعا می‌رود که قبل از عزیمت به طرف مکه مکرمه، کرایه شتر را از تبعه سایر دُول که هر روز هزاران نفر از جدّه به مکه می‌روند سؤال فرمایند، تا اینکه به عموم تبعه دولت علیه ایران ثابت گردد که کرایه شتر ایرانی ارزان‌تر از کرایه تبعه سایر دولت‌ها است، از اهالی جاوه و هندوستان و مصر و ترکستان و بخارا هیجده (۱۸) مجیدی سفید به هر شتر کرایه می‌گیرند و تبعه ایران بیشتر از ده (۱۰) مجیدی نمی‌دهد، آن هم از نتیجه اقدامات مجدّانه جنرال قونسولگری و مخابرات کتبی و تلگرافی که با امارت جلیله مکه مکرمه شده است می‌باشد و عین تلگرافات که در خصوص کرایه و آسایش حجاج ایران از امارت مکه رسیده، در جنرال قونسولگری حاضر است، هر کس از تبعه ایران بخواهد ببیند به دفترخانه جنرال قونسولگری رجوع نماید تا اینکه این همه خدمات و زحمات جانکاه جنرال قونسولگری جدّه، که در این ولایت متحمّل گرما و بی‌اعتدالی آب و هوا شده و شب و روز مشغول فراهم آوردن اسباب سهولت مسافرت حجاج می‌باشد، در نزد اولیای دولت علیه و وکلای محترم ملت معظمه، مخفی و پوشیده نمانده، منظور نظر بشود.

و تمام اهالی جدّه و عموم حجاج می‌دانند که کرایه شتر حجاز در وقت حج از طرف امارت مکه مکرمه به جهت تبعه هر دولت معین می‌شود، و کرایه شتر را شیخ علی جمال که وکیل امیر مکه است می‌گیرد. از او هم سؤال نمایند تا اینکه مشخص و محقق گردد که از بابت کرایه شتر و غیره، دیناری به جنرال قونسولگری عاید نمی‌شود.

و ثانیاً خواهش می‌شود در جدّه از طرف گماشتگان جنرال قونسولگری به موجب اعلان وزارت جلیله خارجه و سفارت کبرای اسلامبول از حجاج ایران غیر از سه تومان وجه امضا که در مقابل آن تمیر سه تومانی چسبانده می‌شود، اگر دیناری نامشروع به اسم دیگر گرفته می‌شود در حاشیه همین ورقه مرقوم نمایند.

فی تاریخ ذی قعدة الحرام ۱۳۲۴

میتاق

سید و ۸۶ (مهر ۱۳۲۳)

گواهی‌های اطراف ورقه

۱- بسمه تعالی: نَعَمْ ما فی هذه الورقة صحیح، وشاهدنا من حضرة القنصل مفخم السلطنة - دام إقباله - الاهتمامات اللازمة لتسهيل أمور رعیة الدولة الإیرانیة، بل وجوده نافع لعموم الشیعة، خصوصاً فی منی و عرفات، لما صار موقفین هو بنفسه یحافظ علی عموم الشیعة، وکروة الجمال بأمر جناب مفخم السلطنة - دام مجده - العرب والعجم حال واحد ولا فرق بینهما. حرره الأقل هادی نجل کلیدار روضة الحیدریة علیها آلاف الصلاة والتحیة.

سجع مهر: عبدالهادی الموسوی

۲- هو الله تعالی: مراتب مسطوره، از گرفتن وجه تذکره جده، سه ۳ تومان، و کرایه شتر عرفات و جده نه مجیدی و ده، تماماً صدق محض و محض صدق است، واقعاً از حُسن کفایت و درایت ایشان کمال امتنان و دعاگویی دولت جاوید مدّت را عامّه حجاج دانند. اقل خدام الشریعه علی محمد الحسینی.

سجع مهر: علی محمد الحسینی

۳- مراتب مسطوره به قراری است که آقایان مرقوم فرموده‌اند. هزاران مرجبا به این امیر شاه پرست. اعتماد الاسلام.

سجع مهر: اعتماد الاسلام

۴- نَعَمْ، الأمر كما حُرّر و سُطر فی هذه الورقة، وأنا الأقل محسن خادم روضة الحیدریة سرکشک.

سجع مهر: محسن بن حسن

۵- مراتب مسطوره، از گرفتن تذکره جده و کرایه شتر عرفات، از حسن کفایت حضرت مستطاب اجل اکرم آقای مفخم السلطنة - حفظه الله تعالی - می‌باشد. اقلّ الواعظین والذاکرین اشرف الذاکرین.

سجع مهر: اشرف الذاکرین

۶- مراتب مسطوره ذیل به قراری است که مرقوم شده، و بعد از مراجعت از منا و عرفات، حمله دارها از حجاج ایران کرایه خیلی زیاد مطالبه می‌کردند، وقتی که جناب جنرال قونسول از این مطلب مطلع شدند، از امارت مکه مکرمه، کرایه مقطوعه حکومت را تحقیقات کردند، حکم نمودند در مکه جار کشیدند که کرایه عرب و عجم، سرنشین نه مجیدی، کجاوه نه مجیدی [و] نیم است. از این اقدامات جناب مستطاب اجل آقایی حاجی مفخم السلطنة، عموم حجاج ایران آسوده شده، و از شرّ

حمله‌داران و شترداران خلاص شدند. خداوند به این وجود محترم متدین توفیق عطا فرماید.

عبدالمذنب خادم الشریعه سجع مهر: حسین بن علی

۷- این دعاگوی دولت و ملت، شهادت می‌دهد بر اینکه مضمون همین ورقه صحیح، و جناب مستطاب اجل اکرم حاجی مفتخّم السلطنه - حفظه الله تعالی - نهایت مراقبت را در آسایش حجاج ایران دارند و الحمد لله حجاج ایرانی در خاک حجاز از یمن کفایت این شخص غیور و ملت پرست، از تبعه سایر دُول، محترم [تر] و معزّزتر است. به غیر از سه (۳) تومان وجه امضا از حجاج ایرانی به هیچ اسم و رسم دیناری گرفته نمی‌شد. إن شاء الله عهد کردم که مراتب حُسن خدمات جناب قونسول را بعد از مراجعت به ایران، در منابر به عموم اهالی برسانم.

اقل السادات عبدالله الحسینی فخر الذاکرین

سجع مهر: عبده الراجی عبدالله الحسینی

۸- حُسن کفایت و خیرخواهی حضرت [۹] اجل، نسبت به تمام حجاج و عابرین واضح است. حرّره.

سجع مهر: الحق مع علی و علی مع الحق

۹- انصافاً حُسن سلوک جناب جلالتمآب اجل اکرم افخم و کفایت و رعایت از حجاج در هذه السنه موجب رفاهیت و مزید اعتبار ملت و دولت شد.

سجع مهر: العبد محمد...

پی‌نوشت‌ها:

۱. چند کلمه غیر واضح.
۲. موسوی ۱۶ ذی حجه ۱۳۲۴.
۳. چراغانی و آتشبازی و مهمانی در منا در شام روز دهم که شب یازدهم ذی‌الحجه می‌شود انجام می‌شده است و الا حجاج شب دهم در مشعرالحرام وقوف می‌نمایند.
۴. این خط و متن شباهت زیادی به امضای شماره (۴) از سند اول دارد که نام خود را چنین نوشته: العبد المذهب خادم الشریعه سید احمد الرشتی.
۵. دو کلمه غیر واضح.

